

Chrzastowski, Eugeniusz

Bilans obchodów tysiąclecia w woj. warszawskim w latach 1960-1966

Rocznik Mazowiecki 2, 452-458

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nizowało 5 spotkań autorskich w lokalu Towarzystwa, przeprowadziło także archeologiczne badania powierzchniowe obrzeża Pilicy w rejonie Warki, w miesiącach zaś letnich — badania stanowisk archeologicznych w Niemojewicach, Pólkowie, Starej Warce i Warce. Towarzystwo przygotowało rekonstrukcję mapy ziemi wareckiej z XVIII wieku z naniesieniem rozmieszczenia wcześniejszego osadnictwa. Współdziałało także z Mazowieckim Ośrodkiem Badań Naukowych w celu powołania do życia w Warce Stacji Naukowej poświęconej badaniom dziejów emigracji polskiej na Wschodzie i Zachodzie.

16. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Zakroczymskiej — liczba członków 60. Towarzystwo zorganizowało w roku 1967 X Jubileuszowy Zlot Turystów Kolejarzy na Mazowszu. Pod jego patronatem zorganizowany został Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Zakroczymskiej. Towarzystwo udzieliło pomocy przy elektryfikacji ulic w Zakroczymiu.

17. Towarzystwo Przyjaciół m. Żyrardowa — ilość członków 70. Działa w następujących sekcjach: odczytowej, historycznej i kartograficzno-dokumentacyjnej. Towarzystwo zbiera materiały do przewodnika po Żyrardowie, organizuje odczyty oraz spotkania z młodzieżą. Współdzia-

ła też z Muzeum w Żyrardowie oraz z Mazowieckim Ośrodkiem Badań Naukowych w celu powołania w tym mieście Stacji Naukowej poświęconej badaniom przemysłu i dziejów klasy robotniczej na obszarze od Ursusa aż po Skierniewice.

18. Towarzystwo Naukowe Płockie — ilość członków 130. Towarzystwo działa w następujących sekcjach: Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, sekcja socjologiczna i Komitet redakcyjny „Notatek Płockich”. Prowadziło w roku bieżącym następujące prace naukowo-badawcze: badania nad przestępczością w Płocku i powiecie płockim, badania nad historią sztuki w Płocku od średniowiecza do XX wieku, badania nad historią Płocka. Wzięło także czynny udział w następujących sesjach popularnonaukowych: „Zbrodnie hitlerowskie na północnym Mazowszu”, „Konferencja folklorystyczna Mazowieckiego Towarzystwa Kultury”. Członkowie Towarzystwa wygłosili w roku bieżącym kilka odczytów o różnej problematyce, jak np. „Władysław Broniewski i Płock”, „Życie i twórczość Stanisława Ryszarda Dobrowolskiego”, „Życie, działalność i twórczość poety Gustawa Zielińskiego”, „Prawo i prawność w Płocku i na Mazowszu (XI—XX wiek)”.

M. Makarczyk

BILANS OBCHODÓW TYSIĄCLECIA W WOJ. WARSZAWSKIM W LATACH 1960—1966

W województwie warszawskim przygotowania do jubileuszu Tysiąclecia rozpoczęły się już w 1956 r. W dwa lata później na wspólnej sesji Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Warszawskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej określono kierunki prac przygotowawczych i uchwalono odezwę do społeczeństwa woj. warszawskiego, wzywającą do powszechnego

udziału w obchodach. Na sesji powołano Wojewódzką Komisję Obchodów Tysiąclecia, do której weszli działacze społeczni i regionalni oraz ludzie nauki związani pochodzeniem lub problematyką badawczą z Mazowszem. Przewodniczącym komisji został prof. dr Marcin Kacprzak.

Inauguracją obchodów Tysiąclecia na Mazowszu była uroczysta sesja ple-

narna Warszawskiego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, która odbyła się w lutym 1960 r. Na sesji tej przyjęto podstawowe założenia programu obchodów, podkreślając konieczność ścisłego ich powiązania z ważnymi rocznicami historycznymi i udział województwa w obchodach centralnych, takich jak obchody XV- i XX-lecia powstania Polski Ludowej, 550 rocznica bitwy pod Grunwaldem, Rok Chopinowski, 130 rocznica powstania listopadowego i 100-lecie powstania styczniowego.

Program zakładał wzmożenie badań naukowych mających na celu wszechstronne i obiektywne naświetlenie dziejów Polski, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń i procesów historycznych dotyczących ziem wchodzących w skład woj. warszawskiego. Założenia wskazywały też na potrzebę uwzględniania w programie obchodów zagadnień dotyczących rozwoju produkcji, oświaty i kultury, z jednoczesnym podkreśleniem potrzeby dalszego rozwoju czynów społecznych i budowy szkół oraz akcji zadrzewiania.

Bogaty i wielostronny program obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego w woj. warszawskim realizowany był przy pełnym współudziale wszystkich środowisk, instytucji i organizacji społecznych, placówek naukowo-badawczych, środowisk twórczych i artystycznych oraz szerokiej rzeszy działaczy społecznych Frontu Jedności Narodu.

Ważnym elementem obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego w województwie warszawskim był rok 1962— uznany przez Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodu za „Rok Ziemi Mazowieckiej”. Zadaniem obchodów „Roku Ziemi Mazowieckiej” było ukazanie historii Mazowsza, spełniającego zarówno w przeszłości, jak i obecnie ważną rolę w państwie. Obchody te stanowiły okazję do szerokiego spopularyzowania postępowych tradycji Mazowsza, do zapoznania społeczeństwa

z postaciami wybitnych działaczy z okresu walk o wyzwolenie narodowe i społeczne. Obchody „Roku Ziemi Mazowieckiej” były również okazją do zaprezentowania piękna Ziemi Mazowieckiej oraz jej walorów turystycznych i rekreacyjnych.

Dorobkiem naukowym obchodów „Roku Ziemi Mazowieckiej” była sesja popularnonaukowa odbyta w czerwcu 1962 r. w Płocku z udziałem wybitnych naukowców i działaczy społecznych. Na sesji tej przedstawiono wyniki badań naukowych nad przeszłością Mazowsza, jego rozwojem gospodarczym i kulturalnym, nad dokonującymi się przemianami socjalnymi i demograficznymi. W wyniku sesji opracowano naukowe przesłanki do dalszego, prawidłowego rozwoju woj. warszawskiego.

Obchody „Roku Ziemi Mazowieckiej” przyniosły też znaczne efekty gospodarcze i kulturalne. Z inicjatywy komitetów Frontu Jedności Narodu nastąpił dalszy znaczny rozwój czynów społecznych, w ramach których dziesiątki tysięcy mieszkańców województwa dały dobrowolny wkład pracy, środków i przedsiębiorczości, przyczyniając się do szybszego rozwiązania wielu pilnych potrzeb w swoich środowiskach.

Obchody „Roku Ziemi Mazowieckiej” uświetniła wspólna sesja Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wojewódzkiej Rady Narodowej, która odbyła się w czerwcu 1962 r. na płockim Wzgórzu Tumskim z udziałem przedstawicieli centralnych władz, z ówczesnym przewodniczącym Rady Państwa i OKFJN — Aleksandrem Zawadzkim. Sesja ta nadała wysoką rangę obchodom „Roku Ziemi Mazowieckiej” w całości kształcie programu obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.

W ramach jubileuszu Tysiąclecia obchodziliśmy 20-lecie Polski Ludowej. Obchody te pozwoliły naszemu społeczeństwu jeszcze lepiej zrozumieć doniosłość przemian, jakie w życie na-

szego narodu wniosła rewolucja socjalistyczna, przemian, które znalazły swoje odzwierciedlenie w ekonomice, kulturze, oświacie, w stosunkach międzyludzkich, w dynamicznym rozwoju wszystkich dziedzin naszego życia. W okresie obchodów w społeczeństwie naszym głęboko ugruntowało się słuszne przekonanie, że Polska Ludowa jest ukoronowaniem tysiącletnich dziejów naszego państwa. Obchody XX-lecia były okazją do ukazania, na tle ogólnokrajowego rozwoju, imponującego dorobku woj. warszawskiego. Dorobek ten został uwypuklony na uroczystości odbytej w lipcu 1964 r. w Siedlcach.

Najważniejszą imprezą o charakterze naukowym w obchodach XX-lecia była sesja popularnonaukowa odbyta w listopadzie 1964 r. w Mińsku Mazowieckim. Na sesji tej ukazane zostały przemiany w dziedzinie politycznej, gospodarczej i społeczno-kulturalnej w okresie 20 lat Polski Ludowej w województwie warszawskim oraz perspektywy jego dalszego rozwoju. Materiały z tej sesji zostały opublikowane w I tomie „Rocznika Mazowieckiego”.

W okresie obchodów Tysiąclecia na terenie naszego województwa z inicjatywy Komisji Obchodów Tysiąclecia odbyły się 23 sesje i seminaria popularnonaukowe. Na sesjach tych wygłoszono 144 referaty naukowe, których wysłuchało ponad 7 tys. działaczy społecznych, kulturalno-oświatowych i regionalnych. Sesje organizowano z okazji jubileuszy najstarszych miast i miejscowości, takich jak Płock, Czersk, Ciechanów, Czerwińsk, Góra Kalwaria, Zakroczym, Nasielsk, Łosice i Siedlce, oraz z okazji rocznic ważnych wydarzeń historycznych, które miały miejsce w okresie X wieków naszej historii na terenie ziem wchodzących w skład województwa warszawskiego. Tak znaczną liczbę sesji popularnonaukowych zorganizowanych na terenie województwa i ich wysoki poziom naukowy zawdzięczać należy ofiarnemu za-

angażowaniu warszawskiego środowiska naukowego, a szczególnie Polskiego Towarzystwa Historycznego i jego prezesa, prof. dra Stanisława Herbsty.

Tematy sesji i seminariów były ilustrowane wystawami historycznymi przygotowanymi przez Archiwum Wojewódzkie oraz Muzea w Płocku, Żyrardowie i Mławie. W okresie obchodów Tysiąclecia na terenie woj. warszawskiego zorganizowano ogółem 53 wystawy historyczne, które zwiedziło ponad milion osób, przy znacznym udziale młodzieży szkolnej. Zarówno sesje, jak i organizowane w związku z nimi wystawy wywoływały wśród miejscowego społeczeństwa żywe zainteresowanie, pobudzały twórczy patriotyzm i inicjatywę społeczną oraz zachęcały do pogłębienia wiedzy o swoim regionie i do pracy nad dalszym jego rozwojem.

W okresie 7 lat obchodów na terenie woj. warszawskiego z inicjatywy Komisji Obchodów Tysiąclecia przeprowadzono liczne prace naukowo-badawcze, do których włączyły się różne placówki naukowe. Szereg prac w zakresie problematyki mazowieckiej podjął Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk inicjując badania, które przyczyniły się do znacznego wzbogacenia wiedzy o przeobrażeniach zachodzących w okresie X wieków naszej historii w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym Mazowsza, Kurpiów i Podlasia.

Intensywne prace prowadziło też Państwowe Muzeum Archeologiczne, które podjęło badania naukowe na terenie wielu miejscowości woj. warszawskiego.

Katedra Języka Polskiego UW i Zakład Językoznawstwa w okresie obchodów Tysiąclecia podjęły na Mazowszu szeroko zakrojone badania dialektologiczne, prowadzone pod kierownictwem prof. dra Witolda Doroszewskiego. Do prac tych włączyli się nau-

Ryc. 1. Sierpc. Technikum Mechaniczne i Zasadnicza Szkoła Zawodowa

czyciele woj. warszawskiego, przyczyniając się m. in. do opracowania dyferencyjnego słownika gwar mazowiecko-podlaskich oraz atlasu gwar mazowieckich.

Wiele innych instytucji i placówek naukowych, takich jak Instytut Historii PAN, Instytut Historii Państwa i Prawa, Instytut Urbanistyki i Architektury, w okresie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego prowadziło różne badania naukowe, znacznie wzbogacając dotychczasowy dorobek naukowy dotyczący poszczególnych regionów woj. warszawskiego.

Zainicjowane przez Wojewódzką Komisję Obchodów Tysiąclecia prace naukowo-badawcze i szeroka działalność popularyzatorska przyczyniły się wydatnie do szerszego i bardziej obiektywnego naświetlenia tysiącletnich dziejów państwa polskiego, a szczególnie dziejów ziem wchodzących w skład

woj. warszawskiego. Chodziło przy tym o uwzględnianie wszystkich istotnych przejawów życia z dziedziny politycznej, społecznej, gospodarczej i kulturalnej. Szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom rozwoju postępowych i rewolucyjnych ruchów społecznych, udziałowi w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne, bohaterstwu i martyrologii narodu, osiągnięciom Polski Ludowej oraz głębokim przemianom gospodarczym, społecznym i kulturalnym ostatniego 20-lecia.

Obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego przyczyniły się też do znacznego wzbogacenia, skromnego dotychczas, dorobku wydawniczego naszego województwa. Z inicjatywy różnych placówek naukowych i ośrodków ruchu regionalnego ukazało się szereg prac naukowych, popularnonaukowych, opracowań monograficznych i informacyjnych, liczne prace o charakterze

społeczno-politycznym dotyczące ruchów postępowych oraz walk o wyzwoleń narodowe i społeczne. Ponadto ukazało się wiele innych publikacji popularyzujących Mazowsze, liczne artykuły w prasie i wydawnictwach periodycznych oraz audycje w radio i telewizji.

Prowadzone w ramach obchodów badania naukowe, prace wydawnicze i sesje popularnonaukowe przyczyniły się w znacznym stopniu do udowodnienia, że ogólnie dotąd panujące poglądy o rzekomym w przeszłości zaniedbaniu gospodarczym i zacofaniu kulturalnym dawnego historycznego Mazowsza są bezpodstawne. Udowodniono, że Mazowsze zarówno w okresie wczesnośredniowiecznym, jak i po wcieleniu do Korony, aż po wiek XVII, należało do przodujących pod każdym względem dzielnic dawnej Polski.

Istotnym elementem pracy popularyzatorskiej w latach 1960—1966 była szeroka akcja odczytowa, tematycznie związana z obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego. Szczególne nasilenie tej akcji miało miejsce w ostatnim roku jubileuszu Tysiąclecia. W doborze tematyki odczytów uwzględniono takie zagadnienia, jak: początek państwa polskiego, państwo a kościół w Tysiącleciu, stosunki polsko-niemieckie na przestrzeni X wieków historii, dzieje oręża polskiego, ruch robotniczy na Ziemi Mazowieckiej, miejsce i rola Mazowsza w 1000-letnich dziejach narodu polskiego itp.

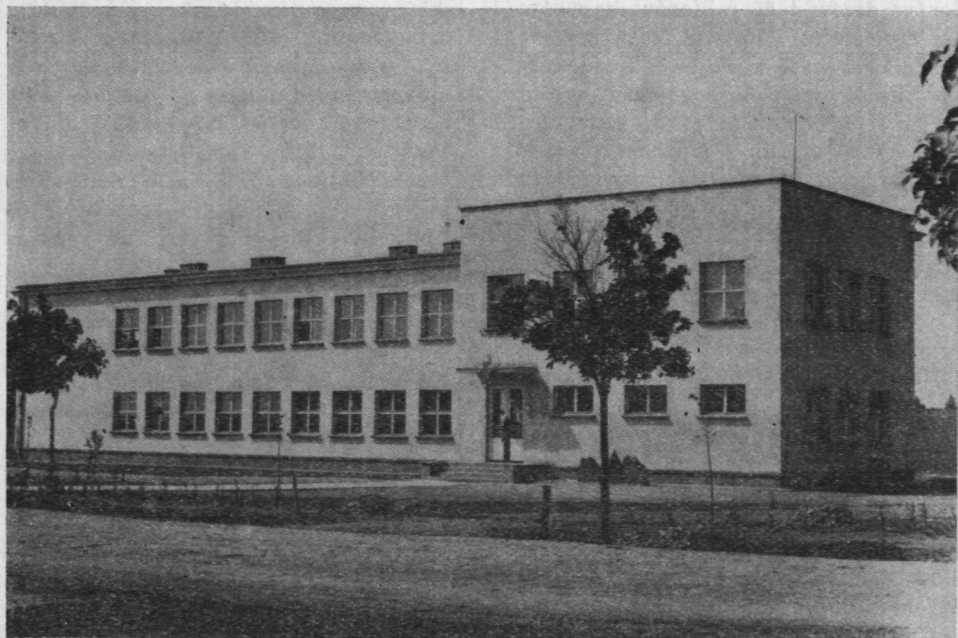
Jedną z form popularyzacji wiedzy o Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Mazowsza, Kurpiów i Podlasia, były różnego rodzaju atrakcyjne konkursy i quizy, których organizatorami były biblioteki, szkoły, domy kultury, organizacje społeczne i młodzieżowe — przy współudziale prasy, radia i telewizji. Konkursy te, przeznaczone głównie dla młodzieży, przyczyniły się do pogłębienia wiedzy nie tylko o historii, ale również o aktualnych problemach gospodarczych, społecznych i politycz-

nych kraju oraz województwa i jego poszczególnych regionów.

Realizacja bogatego programu obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego na Mazowszu przyczyniła się do znacznego rozwoju życia kulturalnego. W ramach obchodów realizowano bogaty program imprez kulturalnych, a niektóre z nich, takie jak „Dni Kultury Kurpiowskiej” oraz „Mazowiecka Wiosna Kulturalna”, na stałe weszły do kalendarza imprez kulturalnych naszego województwa.

Obchody Tysiąclecia sprzyjały wydobyciu i ukazywaniu postępowych tradycji regionalnych i przyczyniły się do znacznego wzrostu zaangażowania ludności i władz w rozwiązywaniu trudnych problemów lokalnych. Dlatego też nastąpiło znaczne ożywienie różnych ośrodków ruchu regionalnego naszego województwa. Dotychczas działające towarzystwa regionalne okrzepły, a w wielu powiatach powstały nowe towarzystwa, których celem działania stało się gromadzenie, porządkowanie i popularyzacja wiedzy o swym powiecie czy mieście. Działalność tych towarzystw przyczyniła się do zabezpieczenia w regionalnych muzeach cennych pamiątek, do uratowania od zapomnienia wielu faktów, wydarzeń i związanych z nimi ludzi oraz do upamiętnienia tak licznych w naszym województwie miejsc historycznych budową pomników, obelisków i płyt pamiątkowych.

Doceniając potrzebę zespolenia wysiłków naukowców związanych sercem i pracą z województwem warszawskim oraz wysiłków działaczy społecznych na rzecz ruchu regionalnego, w 1966 r., z inicjatywy Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu powołano Mazowieckie Towarzystwo Kultury. Jako naczelne zadanie Mazowieckiego Towarzystwa Kultury i utworzonego przy nim Ośrodka Badań Naukowych uznano popieranie i upowszechnianie dotychczasowego dorobku i dalszy rozwój kultury regionalnej, inspirowanie

Ryc. 2. Bądzyn, pow. Żuromin. Szkoła-Pomnik Tysiąclecia

podejmowania prac naukowych, twórczości artystycznej oraz koordynowanie działalności społeczno-kulturalnej i naukowo-badawczej towarzystw regionalnych.

Niezmiernie cennym dorobkiem obchodów Tysiąclecia był ogromny wzrost aktywności społecznej mieszkańców Mazowsza, który znalazł swój wyraz w konkretnych pracach i czynach podejmowanych na rzecz własnych środowisk. Obchody Tysiąclecia ludność naszych wsi i miast uczęciła realizacją szerokiego programu czynów społecznych. Głównym kierunkiem czynów społecznych w tym okresie była budowa i ulepszanie dróg, rozbudowa szkół dla potrzeb reformy szkolnej, budowa świetlic i wiejskich domów kultury, obiektów sportowych, remiz strażackich, zbiorników przeciwpożarowych i wiejskich ośrodków zdrowia. Ponadto społeczeństwo wniosło znaczny wkład pracy w elektryfikację i me-

liorację oraz przyczyniło się do podniesienia poziomu estetycznego i stanu sanitarnego wsi, osiedli i miast.

Prawie dwumiliardowa wartość czynów społecznych wykonanych w okresie obchodów Tysiąclecia dała niemałe efekty gospodarcze. Świadczą o tym m. in. takie wyniki, jak wybudowanie 179,2 km nowych dróg, 18 ośrodków zdrowia, 78 świetlic, 8 domów kultury, 121 remiz strażackich, 217 zbiorników przeciwpożarowych i 172 rozbudowane budynki szkolne. Są to niektóre tylko efekty społecznej ofiarności, gdyż nie sposób jest przeliczyć na złotówki wielu inicjatyw społecznych podejmowanych przez nauczycieli, lekarzy, naukowców i środowiska twórcze. Ludzie ci nie szczędzili swego czasu i trudu dla przyśpieszenia rozwoju gospodarczego i kulturalnego naszego województwa.

W ramach podjętej przez komitety Frontu Jedności Narodu akcji „100 mi-

lionów drzew i 60 milionów krzewów na Tysiąclecie Państwa Polskiego” w latach 1960—1966 w województwie warszawskim wysadzono ogółem 7,1 mln drzew oraz 6,7 mln krzewów. Osiągnięcia te zawdzięczamy ofiarnemu zaangażowaniu organizacji społecznych, a zwłaszcza kółek rolniczych i młodzieży szkolnej.

Duże efekty przyniosła naszemu województwu realizacja hasła budowy tysiąca szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego. Głęboka treść ideowa tego hasła spotkała się z powszechnym zrozumieniem i wywołała serdeczny odzew w całym naszym społeczeństwie. W okresie 7 lat zbiórki na budowę szkół Społeczny Fundusz Budowy Szkół zgromadził na swym koncie 472 miliony złotych, a 1966 rok przyniósł dalszych 121 milionów złotych. Zgromadzone środki społeczne pozwoliły na wybudowanie 108 szkół-pomników Tysiąclecia.

Obchody Tysiąclecia Państwa Pol-

skiego w województwie warszawskim dały trwałe, nieprzemijające wartości, przyczyniając się do pogłębiania patriotyzmu naszego województwa i wzrostu jego zaangażowania w budownictwo ustroju socjalistycznego.

Działalność naukowa i popularyzatorska wojewódzkiej i powiatowych komisji obchodów Tysiąclecia, praca odczytowa organizacji partyjnych i stronnictw politycznych, organizacji społecznych i wojska oraz szerokie kontakty aktywu społeczno-politycznego ze wszystkimi środowiskami przyczyniły się do obiektywnego poznania dziejów naszego narodu, a w szczególności historii Mazowsza, Kurpiów i Podlasia. Uczuciowe zaangażowanie się społeczeństwa po stronie najlepszych tradycji własnej przeszłości pozwoliło na zacerpnięcie z nich bodźców do jeszcze lepszego spełniania zadań dnia dzisiejszego.

Eugeniusz Chrzastowski

ROZWÓJ BUDOWNICTWA SZKOLNEGO NA MAZOWSZU Z OKAZJI TYSIĄCLECIA PAŃSTWA POLSKIEGO

Rok 1965 zamknął 7-letni okres realizacji hasła wysuniętego na XII Plenum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej przez pierwszego sekretarza, towarzysza Władysława Gomułkę: „Wysiłkiem całego narodu zbudujemy 1000 szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego”. W dniu 29 listopada 1958 r. Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodu zwrócił się do społeczeństwa polskiego, by poparło czynem realizację powyższego hasła. Rzucone przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą, a podjęte przez Front Jedności Narodu wezwanie spotkało się z pełnym uznaniem społeczeństwa województwa warszawskiego i wyzwoiliło szeroką inicjatywę społeczną. W grudniu 1958 r. na Plenum Warszawskiego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu powołany

został Wojewódzki Komitet Koordynacyjny Społecznego Funduszu Budowy Szkół. W jego skład weszli przedstawiciele partii politycznych, organizacji społecznych, rad narodowych i reprezentanci wszystkich grup społecznych. Ustalony na Plenum WKW FJN program działania przewidywał wybudowanie do końca 1965 r. na terenie woj. warszawskiego 100 szkół-pomników oraz zebranie od społeczeństwa 420 mln zł.

Dla przejrzystości relacji o „Mazowieckich Tysiąclatkach” pozwolę sobie na wyodrębnienie efektów finansowych i inwestycyjnych SFBS z lat 1959—1965 od okresu lat 1966—1967, w którym po połączeniu SFBS i SFOKiS powstał Społeczny Fundusz Budowy Szkół i Internatów. Akcją zbiórkową w najogólniejszym ujęciu za 7-letni okres, tj. za